

Strukturální problémy české sociální vědy

O hybridním charakteru oboru mezinárodních vztahů

PETR KRATOCHVÍL

The Structural Problems of Czech Social Science: On the Hybrid Nature of the Czech IR Studies

Abstract: The study assesses the evolution and the current state of the IR studies in the Czech Republic. It starts from a critical stance towards those interpretations that succumb to the simplified backwardness-modernization logic. Instead the study puts forth an analysis that builds on post-colonial and subaltern approaches while showing that modernization can paradoxically reinforce the structural dependence of the discipline. The current Czech IR studies are thus better described as a hybrid discipline based on both the mechanical acceptance of Western theoretical approaches and exclusionary practices than as a successful modernization. The ability to conduct theoretically-oriented research is often seen as one of the benefits of the discipline's integration in the international academic structures. However, what is entirely ignored is the negative impact of the neoliberal disciplining techniques, commodification of research and consequently also the emergence of academic mimicry and the related fragmentation of the entire field.

Key words: IR studies, postcolonial theory, Czech Republic, mimicry, hybridity, semiperiphery.

Cílem tohoto krátkého zamyšlení nad současným vývojem oboru je poukázat na základní charakteristiku českého studia mezinárodních vztahů – jeho všestrannou strukturální závislost na mezinárodním jádru disciplíny, tj. na výzkumu, který probíhá ve Spojených státech a Spojeném království. Tato závislost se přitom projevuje jak z hlediska diskurzivního, tak i materiálního. Zároveň má však širší dopad na charakter české sociální vědy obecně, včetně jejího sebepojetí a hodnocení kvality výzkumu a s tím spojených deformací, jež tato strukturální závislost vyvolává. Protože se tato závislost v čase nesnižuje, ale naopak roste, je její analýza pro pochopení budoucího vývoje českého oboru mimořádně důležitá.

REFLEXE ČESKÉHO OBORU MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Český obor mezinárodních vztahů se již od okamžiku svého vzniku potýkal se dvěma zásadními výzvami: na straně jedné se musel již od obnovení v devadesátých letech vyrovnávat se široce rozšířenou představou, že jde o obor zaostalý, který je třeba „modernizovat“ a přiblížit západnímu vzoru. Na straně druhé byl vzhledem k omezenému významu českého studia mezinárodních vztahů v minulosti konfrontován s etablovanějšími obory společenských věd (například se sociologií či ekonomikou), které si během komunistického období zachovaly existenci a alespoň částečnou autonomii, a kde tudíž byla

generační i myšlenková návaznost na starší představitele oboru mnohem plynulejší a celkově snazší.

Tato dvě pnutí se odrážejí i v charakteru dosavadních analýz oboru mezinárodních vztahů v ČR, protože i je lze podle stejného klíče rozdělit do dvou skupin. První z nich vycházela z teze „podmíněného pokroku“. Typický pro ně je důraz na progresivitu vědeckého oboru v ČR spojený s představou, že česká disciplína je postavena na chybných – obvykle historizujících – základech, a že tedy za vhodných podmínek může překonat svá omezení a dostat se co nejrychleji do další fáze vývoje, tedy do fáze, v níž se již nacházejí země západní Evropy či USA. Typickým příkladem prvního typu analýzy je text bývalého ředitele Ústavu mezinárodních vztahů (ÚMV) Petra Druláka (2001), který rozlišuje tři fáze vývoje disciplíny. Čeští výzkumníci a výzkumnice podle něj v první fázi plní podřadnou roli „šerpů“, kteří dodávají západním kolegům potřebné empirické údaje pro jejich rozsáhlejší syntetizující studie. Ve druhé fázi se mohou přesunout do role kolegů, kteří jsou již mezinárodní akademickou komunitou přijímáni a respektováni jako rovnocenní partneři ve společných výzkumných projektech. Třetí fázi potom může být fáze mistrovská, v níž se rodí silné akademické autority, které se dokonce stavějí do čela výzkumných týmů a dokážou na sebe nabalovat výzkumníky z jiných zemí.¹

Druhý typ českých přehledových studií, které zkoumají obor mezinárodních vztahů, se vyrovnává s absencí kontinuity oboru, která jej proti jiným společenskovědním disciplínám znevýhodňuje. Snaží se identifikovat nové akademické hierarchie, ať už prostřednictvím analýzy akademického a intelektuálního kapitálu v českém oboru (Drulák 2007), anebo kvantitativními analýzami citovanosti a publikační úspěšnosti českých akademiků (Holzer et al. 2009a; Kouba 2011; Saxonberg – Braun 2009). V obou případech se přitom jedná o studie individuální výkonnosti českých politologů a politoložek, které spíše upozadují institucionální souvislosti a takřka vůbec se nezabývají obecnější komparací se zahraničím, přičemž některé z nich dokonce zcela ignorují zahraniční publikace českých autorů (Holzer et al. 2009a; Holzer et al. 2009b; srovnej ale také text Ondřeje Slačálka z roku 2009, který se této kategorizaci vymyká).

První typ tedy usiluje o mezinárodní srovnání, ale předpovídá posun oboru z periferie do akademického jádra studia mezinárodních vztahů. Jakkoliv se často jedná o programové texty, jejich „program“ spočívá právě ve sledování „přirozeného vývoje oboru“ (Drulák 2001: 6). Kde se tato přirozenost rodí? Pro Druláka to je právě v linearitě, s níž na sebe jednotlivé fáze navazují. Zaostalost přitom v tomto výkladovém schématu není dána přetrvávající strukturální závislostí či nižší ekonomickou úrovní země, ale je čistě dědictvím komunistické éry, jehož se česká akademická obec zbaví jaksi samovolně, díky zapojení do západního výzkumu a díky generační výměně. Druhý typ takovou lineární progresivitu explicitně nerozebírá, ale zejména ve své kvantitativní variantě fakticky předpokládá. To je patrné z definice kvalitního výzkumu v těchto analýzách, protože kvalitní výzkum je definován jako výzkum uznávaný mezinárodní akademickou komunitou. Na formální rovině se tentýž předpoklad projevuje volbou specifických scientometrických metod, které se v těchto studiích objevují a které přitom vždy vycházejí z anglosaské metriky, případně z citovanosti v anglosaských databázích (srovnej Saxonberg – Braun 2009; i Kouba 2011).

Není pochyb o tom, že tyto studie – ať už prvního, či druhého typu – přinesly zajímavé vhledy do vývoje českého oboru. V takřka všech případech ovšem šlo o analýzu, která hodnotí dočasné zaostávání a zaměřuje se primárně na vnitřní hierarchie českého akademického pole. Chybí zde analýza přetrvávání ideových a zejména materiálních – a fakticky vždy asymetrických – vazeb mezi českým oborem (a v důsledku též autory a autorkami, kteří dlouhodobě působí na českých výzkumných pracovištích) a mezinárodním prostředím.² Je přitom paradoxem, že i texty, které jsou si vazby na angloamerické prostředí vědomy, ji nakonec marginalizují či předpokládají její brzké překonání. Někdy tak činí proto, že tuto závislost chápou pouze jako *dočasnou ideovou* vazbu a opomíjejí

materiální faktory (Drulák 2001), jindy proto, že věří v možnost jejího překonání prostou reorientací výzkumu na „domácí sociální danosti“ (Drulák 2009: 94). Takový voluntarismus je ovšem zcela chybný – pro pochopení současného stavu i budoucího směřování české sociální vědy je přitom analýza provázanosti – a zejména jednostranné závislosti – českého sociálněvědního výzkumu na zahraničí bytostně důležitá.

Pro obor mezinárodních vztahů to platí dvojnásobně – jak z hlediska jeho étosu, tak z hlediska ideové autonomie oboru se závislost na angloamerickém jádru projevuje více než v kterékoliv jiné disciplíně. Nejde přitom jenom o to, že místní obor mezinárodních vztahů je plně závislý na anglosaských teoretických modelech (pomineme-li naprosto ateorická pracoviště, která ale z ČR dnes již prakticky zcela vymizela), ale o to, že jsou reprodukovány i širší kognitivní vzorce a praxe akademické politiky známé z jádra oboru. Tyto prvky zahrnují jak hierarchizaci oborových výzkumných center a jejich asociací, tak „řemeslo“ psaní akademických článků, v němž anglosaský styl strukturování statí (úvod, teorie, metody, empirie, závěr) zcela dominuje. A konečně je také zásadní fakt, že tato ideová nerovnost je posilována, a v řadě případů dokonce přímo určována, přetrvávající asymetrií materiální.

Zdůvodnění asymetrie mezi českým oborem mezinárodních vztahů a mezinárodním výzkumem odkazem na komunistický režim a jeho totalitní charakter, které bylo v minulosti přijímáno jako přirozené vysvětlení (Drulák 2002), více než čtvrt století po jeho pádu nemůže obstát. Především se ukazuje, že generační výměna, které měla přinést kýženou tranzici směrem k západnímu jádru, žádný zásadní posun neznamenala. Ani materialističtější vysvětlení, která doufala v rychlý růst životní úrovně a mizení ekonomického zaostávání, se neukázala jako přesvědčivá, protože materiální situace českého výzkumu mezinárodních vztahů v posledních letech spíše stagnuje a obrovské rozdíly (například platové) ve srovnání se Západem přetrvávají.

Z tohoto důvodu se také již v minulých dekádách začaly objevovat alternativní interpretace. Ty ovšem opět nalézají důvody přetrvávající závislosti a zaostalosti uvnitř české disciplíny, bez usouvztažení s vnějším prostředím: například je jako problém identifikována reprodukce historicky zaměřeného zkoumání mezinárodních vztahů nebo přenos akademicky zastaralého typu výzkumu na novou generaci, která tak reprodukuje badatelskou kulturu svých učitelů (Drulák 2007: 78). Takový argument však dnes také platí jen stěží, protože teoreticky a metodologicky robustní výzkum je v současné generaci doktorských studentů alespoň formálně považován na všech českých pracovištích za jediný akceptovatelný. Stejně tak jsou všudypřítomné kurzy teorie mezinárodních vztahů i metodologie sociálněvědního výzkumu a kvalitní teoretický rámec je vnímán jako nutná podmínka úspěšné obhajoby disertačních prací.

Pro pochopení přetrvávající závislosti je proto třeba hledat jiná vysvětlení. Tato esej navrhuje, že je třeba se zaměřit na dosud opomíjené aspekty strukturálních závislostí českého oboru mezinárodních vztahů na západním jádru, přičemž jejím výchozím bodem je instrumentarium postkoloniální teorie. Jádrem postkoloniální teorie je již od dob Saidových (Said 1978) vztah mezi věděním a mocí, a proto se výzkum vědních disciplín jeví jako jedna z oblastí, kde postkoloniální přístup má co říct. Postkoloniální teorie má bezesporu co říct i při analýze českého oboru mezinárodních vztahů, a to hned ve dvou dimenzích. Za prvé se postkoloniální kolonie intenzivně zabývá otázkou ideové a kulturní závislosti postkoloniální oblasti na jádru. Pokud něco vystihuje vývoj v českém oboru v posledních dvou dekádách, je to diskuse o „dohánění“ západní disciplíny (viz speciální číslo *Mezinárodních vztahů* na toto téma z roku 2009). Za druhé jde o dimenzi materiální, která je při analýze přetrvávání závislosti často opomíjena, protože zůstává skryta za závislostí ideovou. Přesně tato slabina pronásleduje český obor mezinárodních vztahů po celou dobu jeho existence – zaostávání je chápáno ideově a individualisticky, materiální strukturální faktory jako by neexistovaly. Pro analýzu těchto otázek nabízí postkoloniální teorie řadu konceptů (jako jádro/semiperiferie/periferie, hybridita a mimikry). Následující text

nejprve krátce základní koncepty postkoloniální teorie představí a následně na několika příkladech ukáže, jak může taková perspektiva obohatit naše znalosti o fungování a vývoji oboru mezinárodních vztahů v českém kontextu.

POSTKOLONIÁLNÍ TEORIE: VĚDA NA SEMIPERIFERII, HYBRIDITA A MIMIKRY

V posledních letech letěch byla publikována řada prací, které se zabývají vztahem mezi západním a nezápadním výzkumem mezinárodních vztahů nebo přímo studiem mezinárodních vztahů na globálním Jihu (Puchala 1997; Neumann 1998; Jones 2003; Acharya – Buzan 2007; Bilgin 2008; Tickner – Wæver 2009; Acharya – Buzan 2010; Hagmann 2010; Nayak – Selbin 2011; Shilliam 2011; Tickner – Blaney 2012; Ozkan 2013). Souvislost mezi koloniální zkušeností, socioekonomickým statutem a pozicí v globálním kapitalistickém systému byla v těchto pracích opakovaně tematizována. I když tyto studie zkoumají postkoloniální nebo jí analogickou situaci, paradoxně takřka žádná z nich neaplikovala koncepty postkoloniální teorie na studium samotného oboru mezinárodních vztahů.³

Základním východiskem postkoloniální teorie je představa, že se v průběhu posledních staletí zrodil systém globálních hierarchií, který se projevuje nejen na rovině formálních mezinárodněprávních závislostí (kolonialismus), ale i na rovině kulturní a materiální. Řada těchto závislostí přitom nejenže přetrvává i v období postkoloniálním, ale jejich vliv často ještě roste, například ekonomickým pronikáním nebo šířením globálních kulturních norem. Tímto způsobem se asymetrické závislosti etablojí i v oblastech, které formálně nikdy koloniemi nebyly. Postkoloniální teorie ovšem zároveň popírá možnost binárního rozdělení světa na kolonizované a kolonizátory či na kulturně dominantní a kulturně pasivní části světa. Vzájemné interakce vedou k ustavení šedých zón, k míšení identit a kombinaci vzájemně neslučitelných prvků, k paralelní koexistenci tradičních a importovaných normativních struktur a ke kulturní i socioekonomické hybridizaci.

Jádro–semiperiferie–periferie

Vztah jádra a periferie nebyl původně tematizován v rámci postkoloniální teorie, ale v rámci úvah o ekonomické závislosti některých částí světa na částech jiných, a teprve později byly tyto koncepty začleněny do analýz postkoloniálních autorů (srovnej kritickou diskusi v Acharya – Buzan 2010: 16). Začneme tedy konceptualizací závislosti mezi jádrem a (semi)periferními oblastmi, s níž přichází Immanuel Wallerstein, autor teorie světového systému. Ten interpretuje vztah jádra, semiperiferie a periferie jako „historický systém“, který nezahrnuje pouze hierarchizaci výrobních a směnných vztahů, ale také rasových vazeb, kulturních asymetrií i produkce poznání (srovnej Ritzer 2004). Periferie se proto nevyznačuje jenom materiální a diskurzivní závislostí, ale pro její vztah k jádru je také typické popření jejího aktérství ze strany jádra. Nejde tedy ani tolik o to, že by byla z jádra nahlížena jako podřadná, ale že se jí nedostává statusu souměřitelného s jádrem, není jenom „zaostalým jádrem“, protože není aktérem. Je objektivizována, stává se předmětem, o němž se jedná, ale jenž sám ke studiu analyzovaných problémů přispět nemůže.

Současně ale zůstávají podle Wallersteina jádro, semiperiferie a periferie pevně propojeny, nejde o „oddělené „ekonomiky“ se zvláštními „zákony“, ale o jeden kapitalistický ekonomický systém s různými *sektory*, které vykonávají různé funkce“ (Wallerstein 1979: 38). Jinak řečeno, všechny tři části jsou součástí téhož systému, v jehož rámci teprve získávají svou funkci, ale současně je relevance periferie pro jádro a pro jeho identitu diskurzivně potlačena. Na tento propojující princip navazují postkoloniální autoři, kteří zdůrazňují, že dichotomie jádra a periferie je koloniální konstrukcí, uvrženou hegemonelem na ostatní oblasti. Nahodilost tohoto kroku je paradoxně podtržena tím, že za jádro se prohlásila západní Evropa v době, kdy globálně ekonomicky i kulturně dominoval Orient (srovnej Morozov 2015).

Mimořádnou pozornost věnuje teorie světového systému semiperiferii. Je paradoxní, že zatímco semiperiferie hraje ve Wallersteinově pojetí klíčovou roli, v postkoloniálních studiích

je trojice jádro–semiperiferie–periferie někdy redukována pouze na kritizovanou binární vazbu a semiperiferie z ní zcela vypadá (viz například mnohé zmínky u Bhabhy 1990). Semiperiferie je přitom i z postkoloniálního hlediska podstatná minimálně proto, že plní zásadní funkci nárazníkové zóny mezi jádrem a periferií, a snižuje tak jednotu závislých částí světa. Semiperiferie současně legitimizuje roli jádra jako utopického ideálu, k němuž mohou země periferie doputovat, budou-li usilovat o svou modernizaci po západním vzoru. A vskutku, posun semiperiferních zemí do jádra není podle Wallersteina za příznivých podmínek zcela vyloučen (Wallerstein 1979). Z hlediska cíle této stati je mimořádně podstatné, že semiperiferie nemusí být definována jenom jako oblast s průměrnou úrovní a nacházet se ve všech ohledech mezi jádrem a periferií, ale také jako směs („asebláž“) prvků jádra i periferie, která vedle sebe nechává existovat jak struktury spojené s komplexitou a vyspělostí jádra, tak i periferní struktury chápané jako zaostalé a nerozvinuté (srovnej Chase-Dunn 1998: 211).

Hybridita a mimikry

Právě na takové chápání semiperiferie navazuje pojem hybridity. Koncept hybridity vychází z představy, že „*proces kulturního překladu je komplexní formou signifikace*“ (Bhabha 1994: 247; srovnej Yazdih 2010) a že úsilí o transpozici kulturních vzorců do odlišného prostředí vždycky vytváří „třetí prostor“, v němž jsou tyto kulturní vzorce ovlivněny kulturou místní. V důsledku tak není možné hovořit o „čistých“ kulturách, ale o kulturách hybridních, a zpochybněť je i koncept kulturní diverzity, která esencialistické pojetí kultury předpokládá.

K pokusům o překlad kulturních vlivů či o nahrazení jedné kultury jinou dochází jak v době koloniální, tak v období ukončení koloniálního panství. Právě v době konce kolonialismu a analogicky i v době změny režimu se nejintenzivněji proměňuje společenský étos, a taková doba se tak stává obdobím „*kulturní nejistoty*“ (Bhabha 2006). Kvůli nenesitelnosti této nejistoty, v níž jsou staré pořádky zpochybnovány, společnost usiluje o nalezení nového kulturního rámce, obvykle tak, že se rétoricky vymezuje vůči starým etickým i epistemologickým pořádkům. Tento proces většinou formálně dospěje k odmítnutí starého a jeho nahrazení novým. V praxi ovšem nové kulturní vzorce nesou mnohočetné stopy starého, a to do té míry, že je nelze bez odkazu k starému pochopit.

Odmítnutí a paralelní hybridizace na sebe berou různé podoby. Například hybridita společenského (ale i společenskovedního) diskurzu v postkomunistické střední Evropě není jenom sérií dichotomií založených na vazbě domácího a evropského/západního, ale zároveň procesem, v němž se – stejně jako v saidovském orientalismu – prostor stává časem. Východ, od něž je třeba se odpoutat, je minulost, kdežto Západ, o jehož nápodobu je třeba usilovat, je budoucnost. Hybridita proto není jenom míšením orientálních a okcidentálních prvků, ale také prvků organizace společnosti vnímaných jako do budoucna slibných, a naopak prvků zastaralých a překonaných. Asimilace Západem, která je formálním cílem celého tohoto společenského procesu, však není v plné míře možná: bez ohledu na to, jaké množství „západních“ principů projde kulturní translací, budou tyto principy nakonec vždy vyjádřením kulturní odlišnosti. Důvodem, proč není hybridní charakter postkomunistických společností navzdory nápodobě Západu na první pohled patrný, je existence mimikry.

Koncept mimikry vychází z podobného principu jako hybridita. I zde jde o napodobování centra moci, provázané touhou stát se součástí tohoto centra. Účelem mimikry ovšem nutně není stát se identickým se vzorem, který kolonizovaný subjekt napodobuje. Jinak řečeno, „*mimikry je formou kamufláže*“ (Bhabha 1990). Identita, která je s takovou kamufláží neslučitelná, zcela nemizí, ale je potlačena tak, aby vnějšímu pozorovateli připadal koloniální pán i kolonizovaný rab kulturně identický.

Mimikry plní dvě funkce. První je prostá akceptace koloniální podřízenosti, která se projevuje mimetickou nápodobou, nekritickým přijímáním kultury, norem a vzorců chování

mocenského centra (například západní akademické komunity). Tato funkce vychází z převažující kolonizátora, a odráží tedy skutečnost, že mimikry je nástrojem kolonizátora, nikoliv primárně adaptační strategií kolonizovaného. Stejně jako v případě hybridity ovšem mimikry ve skutečnosti nikdy nemůže dosáhnout plné mimese – kolonizovaný se díky mimikry přibližuje kolonizátorovi, ale nemůže být zcela totožný. V konečném důsledku tak mimikry nehomogenizuje, ale ironicky poukazuje na omezenou platnost koloniální praxe, která se přenosem do jiného kulturního prostředí stává nesmyslným rituálem. Ba co víc, mimikry jako „*ironický kompromis*“ (Tamtéž) odhaluje, že napodobované vzorce jsou často vyprázdněnými, mechanickými rituály i v koloniálním centru a že tyto rituály plní zcela odlišnou funkci, než ke které se jejich vykonavatelé hlásí.

POSTKOLONIÁLNÍ TEORIE A ČESKÝ OBOR MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Pár poznámek k autorovi: Kam až sahá postkoloniální kritika vlastní akademické praxe?

Dříve než postoupíme k vlastní analýze oboru mezinárodních vztahů, je třeba se alespoň krátce věnovat reflexi vlastní pozice autora, protože autor se v postkoloniálním kontextu musí vyrovnat se svou podvojnou pozicí coby kritika postkoloniální situace a současně coby aktéra, který ji svou činností reprodukuje (srovnej Nagy-Zekmi 2003). Je tak současně kritikem i „*kulturním insiderem*“ (Gamal 2011: 17). V každém případě se autor vystavuje potenciální kritice, že se na straně jedné sám podílí na legitimizaci jím kritizovaných praktik, a na straně druhé že postkoloniální teorie je podobným importem z jádra jako ty modely a teorie, k nimž se výše stavěl tak kriticky.

Odpovědí je pouze konstatování, že vlastní situovanost je v textu vždycky přítomna a že základní premisou, která umožňuje kritiku vlastní praxe, je otevřené přiznání této situovanosti. V každém případě se autor stává dobrým příkladem hybridizace a mimikry, která český obor doprovází, protože se čile účastní mezinárodního akademického života a je schopen komunikovat „*jazykem kolonizátora*“, ale současně si uvědomuje v konečném důsledku nepřekonatelnou diferenci, která mezi zkušeností jeho a zkušeností jeho západních kolegů a kolegyň přetrvává. Současně je třeba říct, že rozdíly mezi zkušeností jádra a „*českou*“ zkušeností by neměly podléhat přespřílišné esencIALIZACI, protože existující rozdíly (například v materiálních podmínkách) jsou bezesporu historicky podmíněné a lze si představit situaci, kdy tento rozdíl zmizí. Jako poslední argument je zde třeba uvést, že kritická reflexe vlastní pozice odhaluje pluralitu dosud homogenně vnímaného jádra i semiperiferie. Stejně jako je na semiperiferii přítomna skupina akademiků, kteří jsou svou akademickou činností víceméně srovnatelní s výzkumníky v jádru, platí i naopak, že za jádro jsou obvykle považováni ti akademicky nejskvělejší. Stovky a tisíce jejich méně úspěšných kolegů, kteří přitom také působí v jádru oboru, snadno přehlédneme, a přitom právě jejich přítomnost je dalším dokladem hybridizace samotného jádra.

Sociální věda na semiperiferii a její závislost intelektuální...

Závislost studia mezinárodních vztahů na jádru, především na výzkumu ve Spojených státech (a zčásti též Spojeném království), je celosvětovým fenoménem a její míra se víceméně nezmenšuje, jak dokládá řada studií zveřejněných za posledních čtyřicet let (z nejznámějších viz například Hoffmann 1977; Holsti 1985; Aydinli – Mathews 2000 aj.). Některé regiony jsou schopny americké dominanci alespoň do určité míry čelit a nabídnout alternativní modely či vytvořit vlivné školy v oblasti mezinárodní bezpečnosti, rozvoje či alespoň regionálně zaměřených evropských studií (typicky vlivné alternativy prezentují některé skandinávské země nebo Německo, v sociologii mezinárodních vztahů potom i Francie). V českém oboru naproti tomu taková ambice zcela chybí, nebo je dokonce považována za regres, a místo ní dominuje přesvědčení o potřebě sounáležitosti s jádrem, vyjadřované jeho nápodobou.

Tato skutečnost je nezamýšleným důsledkem debaty, která se v českém oboru rozproudila na konci devadesátých let, když nastupující generace výzkumníků a výzkumnice začala zpochybňovat dosavadní výzkum mezinárodních vztahů, tak jak jej praktikovala generace otců zakladatelů oboru od počátku devadesátých let. Protože fakticky všichni příslušníci zakládající generace byli zaměřeni historici, kritika ze strany jejich doktorandů a následně mladších kolegů se zaměřovala na rozdíly mezi historickým a sociálněvědním výzkumem (nebo, řečeno dobovým jazykem, mezi „historií a teorií“). Za kvalitní akademický text začal být novou generací považován takový, který obsahoval samostatnou teoretickou část (chápanou jako deklaratorní přihlášení k nějaké „velké teorii“, například k realismu, k liberalismu nebo později k sociálnímu konstruktivismu). Zásadní pro tento paradigmatický posun byl kontakt nastupující generace s jádrem, zejména díky studiu v zahraničí, kde se mladí výzkumníci a výzkumnice setkali s odlišným pojetím výzkumu, než jaký znali z českého prostředí.⁴ Jakkoliv se nová generace snažila o nápodobu výzkumu praktikovaného v jádru, jejich přístup zcela úspěšný nebyl. Ve velké většině textů publikovaných na přelomu tisíciletí zůstávala kombinace velké teorie a empirické analýzy nepropojená. Teorie tak neplnila svoji deklarovanou funkci, ale sloužila jako nástroj exkluze vůči těm starším akademikům, kteří těchto čistě formálních odkazů na západní teoretické debaty nebyli schopni nebo k nim nebyli ochotni.

Dnes, kdy v oboru tato nová generace dominuje nejen z hlediska intelektuálního kapitálu, ale i z hlediska akademických funkcí, najednou taková disciplinace akademické komunity přestává dávat smysl, protože mimikry „teoreticky podloženého výzkumu“ už akceptovali fakticky všichni akademici v oboru. Novým nástrojem disciplinace a exkluze se proto stal další nástroj importovaný z jádra oboru, který je v českém prostředí označován jako „operacionalizace“, tj. schopnost propojit teoretické koncepty s empirickou analýzou. Demonstrativní přihlašování k velkým teoriím proto ze stránek mezinárodněvědních časopisů mizí i v českém prostředí (což je trend, který v jádru disciplíny začal již před několika dekádami, a který dokonce vede k opakovaným diskusím o „konci teorie“ či o „neparadigmatickém výzkumu“; srovnej například speciálního číslo *European Journal of International Relations* z roku 2013; viz též Jordan et al. 2009). Krátce řečeno, i v tomto případě se český obor mezinárodních vztahů přesouvá do pozice, která byla v západním prostředí (opět zejména v USA a ve Velké Británii) přijata již před více než deseti lety. Postavit proti reprodukci západních schémat jakoukoliv alternativu se přitom jeví jako obtížné mj. i proto, že tuto dominantní interpretaci přijala za svou i vládní politika financování vědy a výzkumu, která postupně posiluje důraz kladený na publikaci v mezinárodních časopisech s impakt faktorem (Web of Science, Scopus), a naopak oslabuje bodové (tj. finanční) ohodnocení ostatních kategorií (tj. všech časopisů, které v těchto – obvykle soukromými společnostmi spravovaných – databázích přítomny nejsou).

Cílem české debaty přitom není kontextualizovat sociálněvědní metodologii v středoevropských podmínkách, nebo dokonce přijít s novými argumenty (a pokud někdo takovou ambici deklaruje, výsledky jsou za hranicemi ČR zcela neviditelné). Místo toho jsou tyto dichotomie, v jádru disciplíny již léta pevně etablované, používány opět jako mocenský nástroj časoprostorové exkluze: „Kvalitní výzkum“ je takový, který západní koncepty přijal za své a který se zdánlivě vzdal své zastaralosti, svého (semi)periferního statusu. Je irelevantní, že před patnácti lety bylo klíčovou dichotomií rozdělení na teoretické vs. ateoretické/historické studie, zatímco dnes jde o metodologicky robustní vs. špatně operacionalizované studie.⁵

... i materiální

Asymetrie mezi jádrem oboru a českou semiperiferií se snad ještě výrazněji projevuje v oblasti materiálních podmínek výzkumu. V oboru mezinárodních vztahů jsou přitom důsledky této asymetrie ve srovnání s příbuznými disciplínami, jako je právo či sociologie, ještě výraznější, protože jsou již z definice všichni badatelé v oboru zaměřeni na

mezinárodní otázky, což zvyšuje možnosti jejich mobility. Na odliv mozků ze země má však nepochybně ještě větší vliv asymetrie v odměňování, když čeští výzkumníci a výzkumnice vytvářejí tytéž akademické texty v témže jazyce a pro tytéž odborné časopisy jako jejich kolegové z jádra, ovšem za několikanásobně nižší platy. Představa, že kumulace úvazků akademiků v oboru bude jenom přechodným fenoménem, doprovázejícím transformaci, již dávno vzala za své a zejména v Praze přetrvává angažmá řady výzkumníků na dvou či třech pracovištích současně. Dobře se tato asymetrie ukazuje i při projektové spolupráci s výzkumníky a výzkumnice z centra disciplíny. I u projektů, které usilují o rovnoměrnou distribuci mzdových prostředků mezi české a zahraniční výzkumníky, nakonec vzniká paradoxní situace, kdy jsou formálně prostředky děleny spravedlivě, ale ve skutečnosti na jeden (americký, německý, norský) úvazek připadá pět a více úvazků českých badatelů.

Analogický dopad mají materiální podmínky i na získávání zahraničních výzkumníků pro česká pracoviště oboru. Noví zahraniční výzkumníci se na českých pracovištích dlouhodobě angažují pouze ve dvou případech: Buď je k tomu vedou mimoakademické vazby k regionu či k České republice, anebo přicházejí ve výjimečných situacích, kdy se podaří získat adekvátní financování, obvykle projektového typu. To ovšem znamená značnou vnitřní distorzi v rámci jednotlivých institucí, protože finanční podmínky takto získaných akademiků jsou ve srovnání s ostatními výzkumníky mimořádně nadstandardní. Výsledkem tak často bývá přenášení makroasymetrií na úroveň jednotlivých výzkumných pracovišť a vztah jádra a (semi)periferie se odráží i v odměňování jednotlivců.

HYBRIDNÍ SOCIÁLNÍ VĚDA A JEJÍ MIMIKRY

Hybridní prvky českého výzkumu mezinárodních vztahů jsou nejlépe patrné tam, kde se pouze nepřenášejí modely a teorie z jádra do českých výzkumných pracovišť, ale tam, kde se proměňují strukturální podmínky fungování oboru a obecně sociálních věd v ČR. Jde především o situaci, v níž obor formálně přijímá nástroje hodnocení a klasifikace západními scientometrickými technikami. Měření akademického výkonu je přitom poměrně novým přístupem, který se i na Západě obecněji používá až od osmdesátých až devadesátých let. Zjednodušující „logika výkazu“ (Stöckelová 2012), kterou český systém hodnocení vědy přijal, je přitom spíše než co jiného výrazem krize důvěry v samohodnotící mechanismy vědy samé (Tamtéž).

V českém výzkumu mezinárodních vztahů ale kvůli existenci mimikry tyto nástroje a techniky díky domácí adaptaci žádný reálný pozitivní dopad nemají – ani na finanční situaci výzkumných pracovišť, ani na zvýšení kvality akademických výstupů. Nově vznikající výzkumná centra (například některá rozvíjející se pracoviště Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy nebo Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity) rozhodně nevznikla v důsledku závratného nárůstu finančních prostředků ze státního rozpočtu, které by tato centra získala v rámci hodnocení RVVI, ale spíše jemu navzdory, nebo díky získání finanční podpory z alternativních zdrojů.

Specifickým případem jsou výzkumná centra na univerzitách mimo Prahu, která vznikla nebo se výrazně rozšířila díky podpoře ze strany EU. Tato centra vznikla nikoliv jako důsledek koncentrace vědecké excelence, ale jako nesystematická, ale o to razantnější odezva na nabídku finančních stimulů. Dnes se již začínají tato centra potýkat s obrovským tlakem na vlastní udržitelnost. Protože systém financování českého výzkumu nedokáže jejich přínos adekvátně zhodnotit a protože nahrazování institucionálního financování projektovým je dlouhodobě neudržitelné, jejich prostředky jsou již dnes výrazně kráceny a lze předpokládat, že mnohá z nich nepřežijí v současné rozbujelé formě tuto dekádu.

Jediným viditelným výsledkem hodnocení výzkumu mezinárodních vztahů je formalizace její reorientace na „ziskovost“, „aplikovatelnost“ a „praktickou využitelnost“ (bohužel se tímto směrem ubírají i Drulákovy argumenty, viz Drulák 2009: 99), což ovšem ve

skutečnosti přináší další erozi vědeckého statusu oboru, spojenou s celkovou delegitimizací sociální vědy.⁶ Proces hodnocení vědy, který je ve své dosavadní i plánované formě zjevným importem z jádra oboru, tak nevede k jejímu zkvalitnění či k podpoře excelentních pracovišť, jak by se na první pohled mohlo zdát, ale k paradoxní situaci, kdy je tento systém představiteli pracovišť mezinárodních vztahů odmítán, ale současně se výzkumné zaměření těchto pracovišť musí požadavkům tohoto systému přizpůsobovat.

Konkrétněji lze adaptaci na systém hodnocení vědy, který v ČR funguje od roku 2004, dokumentovat na příkladu výzkumu mezinárodních vztahů (Vláda České republiky 2004). Ačkoliv jsou dnes již všechna výzkumná pracoviště v ČR, která se zabývají mezinárodními vztahy, do systému zapojena, ve skutečnosti hodnocení mnohem spíše přispívá k pokřivení výzkumu. Místo podpory kvalitního výzkumu dosáhlo přizpůsobení publikačních a výzkumných strategií tomuto systému takových rozměrů, že se původní smysl celého hodnocení vytratil. Kýžený cíl „*zhodnocení efektivnosti institucí*“ (Vláda České republiky 2004) znamenal v oboru mezinárodních vztahů z celostátního hlediska především jasný posun od kvality ke kvantitě, protože tou je za současných podmínek možno kvalitní výzkum snadno nahradit (Hořejší 2013).

Jasným dokladem mimikry, tj. strategie, která formálně naplňuje zvnějšku uvalená kritéria, ale která přitom oficiálně formulovaný cíl neplní, je vývoj v oblasti českých odborných časopisů. V posledních deseti letech se v oboru etablovala řada časopisů, jejichž mezinárodní dopad je minimální, ale které patří do požadovaných kategorií (tzv. Jrec nebo Jsc) a které tak slouží jako kompenzace nedostatečné publikační činnosti v zahraničí. Druhým důsledkem je, že v takových časopisech často publikují především výzkumníci a výzkumnice pracoviště, v němž časopis vznikl, a dominantním citačním územím jsou autocitace předchozích čísel téhož časopisu. Naopak kvalitní časopisy, které shodou okolností nejsou zařazeny do databáze Scopus a ERIH (tj. databází, které byly formálně Radou pro výzkum, vývoj a inovace postavena na roven systému impakt faktoru ISI Thomson),⁷ se náhle potýkají s nedostatkem příspěvků.

Řada výzkumníků také nezasílá své stati do těch zahraničních časopisů, kterým svým obsahem nejlépe odpovídají, ale do těch, které mají co možná nejvyšší impakt faktor, i když se jedná o časopisy z jiných oborů a přestože zaměření těchto časopisů souvisí s tématem stati jenom okrajově. Jednoduše řečeno, současný systém hodnocení nikterak neposílil kvalitu výzkumu, nevedl ke zvýšení podílu špičkových zahraničních publikací, ale pouze k obrovskému nárůstu nekvalitních textů a k nadměrné byrokratické zátěži. Problém predátorských časopisů, které nedávno zasáhl Fakultu sociálních věd UK, není jenom individuálním selháním konkrétních výzkumníků, ale zcela přirozeným vyústěním logiky mimikry. Do státem schválené „hry na kvalitu“ již nevstupují jenom jednotliví výzkumníci a výzkumnice či jednotlivá akademická pracoviště, ale také celá predátorská vydavatelství. Vnímáme-li výzkum mezinárodních vztahů jako stroj na inovace a zisk, nemáme právo se nad predátorskými praktikami těchto časopisů i řady kolegů z oboru (a to včetně seniorních výzkumníků na profesorské úrovni!) pohoršovat, protože jsou důsledkem právě této logiky.

Mimikry ovšem má neopominutelný subverzivní charakter. Přizpůsobení se importovaným normám kvalitní vědy vede k tak excesivnímu důrazu na plnění těchto norem, že se i v očích západních kolegů/kolegyň začíná jevit jako absurdní. Příkladem mohou být výzkumné projekty podporované Grantovou agenturou ČR. Tyto projekty často slibují takové množství monografií a statí s impakt faktorem, že se i západní oponenti podivují, zda takové chrlení publikací není přehnané, a tedy spíše na škodu kvality výzkumu. Opačnou stránkou pak je skutečnost, že velká část projektů má problémy nereálné publikační výstupy plnit. Ve studiu mezinárodních vztahů tak vzniká začarovaný kruh, kdy nuceně roste počet slíbených, projektově vázaných publikací, v důsledku toho se zvyšuje podíl kritizovaných projektů, a výzkumníci, kteří se snaží přizpůsobit strukturálním tlakům, tak jsou finančně i symbolicky trestáni za svou přílišnou nápodobu vzorců jádra.

Přesně v souladu s očekáváními postkoloniální teorie je za řešení problému, který vznikl mechanickým importem a zjednodušením hodnocení vědy ze Západu, považováno zhodnocení systému společností ze zemí, v nichž nefunkční systém vznikl. Posouzení systému hodnocení vědy se proto stalo úkolem britské konzultační společnosti Technopolis, která ne zcela překvapivě konstatovala, že „*použití Metodiky hodnocení pro účely institucionálního financování je nevhodné, protože deformuje chování, snižuje stabilitu výzkumného systému a je na překážku jeho výkonnosti. Obecně bere hodnocení v potaz nevhodné ukazatele*“ (Hořejší 2012). Následně ovšem jako řešení tohoto problému navrhla společnost Technopolis přesnou kopii kontroverzního systému hodnocení vědy *Research Excellence Framework*, který v současnosti funguje ve Spojeném království a který by v případě realizace byl z hlediska administrativních kapacit ještě náročnější. Klasický vzorec opakování chyb zastaralých modelů, které kdysi používalo jádro, a jejich nahrazení novými modely z jádra, které se v lokálních podmínkách ukážou jako stejně nefunkční, se proto znovu opakuje.

I když cílem formálně rigidního systému mělo být fungování českého výzkumu zhodnotit a nakonec srovnat s výzkumnou praxí jádra, místní mimikry navenek systém udržují v chodu, ale právě v oboru mezinárodních vztahů je jakýkoliv efekt hodnocení zcela neutralizován. Kvantitativní hodnocení vede k nadprodukcí „incestních“ statí publikovaných ve vlastních časopisech. Kvalitativní hodnocení, jehož cílem mělo být srovnání kvality výzkumné produkce se zahraničím, je také často pokříváno k nepoznání. Při hodnocení kvality v oblasti politologie a mezinárodních vztahů se hodnotiteli nestali žádní zahraniční odborníci, ačkoliv nominovaných kandidátů existovala celá řada, s odůvodněním, že nemohou posuzovat kvalitu česky psaných textů. Podobně stále zesilující rétorický důraz na aplikovaný výzkum a „*public-private partnership*“ ve výzkumu mezinárodních vztahů a obecně společenských věd je v kontrastu s jeho reálnou neexistencí, protože veškerá podpora takzvaného aplikovaného výzkumu mezinárodních vztahů pochází z veřejných zdrojů (v českém kontextu Technologická agentura ČR, výrazně méně pak Ministerstvo zahraničních věcí ČR, a mezinárodně instituce EU).

* * *

Mezinárodně semiperiferní status, který byl základním znakem postavení socialistických zemí v oboru mezinárodních vztahů a který byl i charakteristikou výzkumu mezinárodních vztahů ve východním bloku za dob studené války (srovnej Wallerstein 1974, 1979), zůstává i znakem disciplíny současné. Hybridita na sebe ovšem bere nové podoby a v současnosti je výsledkem formálního přihlášení k Západu a reprodukce západních modelů a teorií, které v oboru dominují, ale současně také přetrvávající strukturální závislosti jak v oblasti materiální, tak v oblasti diskurzivní. Hybridní charakter českého výzkumu by však neměl být vnímán pouze jako negativum. Region, kde se střetávají vlivy jádra s citlivostí vůči (neo)koloniální zkušenosti a s vědomím odlišné zkušenosti periferie, má potenciál přinést do globálního výzkumu mezinárodních vztahů řadu konceptuálních inovací.

Těchto inovací není možné dosáhnout sverepým odmítáním západní doxy výzkumu a důrazem na „empiricko-analytickou metodu“. Stejně tak není možné vycházet z ahistorické představy esencionalizované české kultury či české zkušenosti (srovnej diskusi na toto téma – Drulák 2009; Slačálek 2009), protože ta jako základ alternativního přístupu ke studiu mezinárodních vztahů neobstojí prostě proto, že v žádné krystalicky čisté podobě „česká perspektiva“ neexistuje a cílem výzkumu mezinárodních vztahů by ani analýza „české perspektivy“ být neměla (srovnej Barša 2009). Zdrojem konceptuálních inovací místo toho mohou být právě hybridní koncepty, které se utvářejí v dialogu hraničních aktérů a které Partha Čaterdží označuje za „*odvozené diskurzy*“ (*derivative discourses*). Čaterdží například zkoumá indický nacionalismus a tvrdí, že je specifickou formou přivlastnění západního nacionalismu, který ovšem celý fenomén obohacuje o prvky nezápadní

zkušenosti (například asketismus či nenásilí), a jako takový získává specifický charakter, jež nelze odvodit od původní západní konceptualizace nacionalismu (srovnej Singh 2009). Dalším možným zdrojem inspirace pro studium mezinárodních vztahů, které není jenom opožděným překladem západních vzorců, jsou různé strategie „reverzních mimikry“, tj. dialogu místní akademické komunity se zahraničními výzkumníky, kteří se dlouhodobě věnují studiu mezinárodních vztahů mimo anglosaské jádro či kteří se přímo trvale usazují ve středoevropském regionu.

Ačkoliv žádná z těchto strategií nezaručuje posun českého výzkumu mezinárodních vztahů směrem k jádru a ačkoliv se modernizační představy devadesátých let ukázaly jako liché, neměla by nás tato skutečnost vést k rezignaci na samu možnost zkvalitnění studia mezinárodních vztahů v ČR. Zatímco výše zmíněné strategie odvozených diskurzů a reverzního mimikry mohou v určité konkrétní oblasti znamenat teoretický průlom, inspirovaný českým výzkumem mezinárodních vztahů, posun do jádra takový krok sám o sobě neznamená. Takový posun totiž předpokládá změnu strukturálních podmínek českého výzkumu. Soustředění pozornosti na individuální výzkumný potenciál (v souladu s osou šerpa–kolega–mistr, která je navzdory prvotnímu dojmu ryze individualistická, a strukturální závislosti na Západu tak vlastně nezkoumá) nemůže fungovat, protože problém tkví v globální struktuře vědeckého pole, nikoliv jenom v intelektuálním potenciálu jednotlivců.

Pro pozvednutí kvality oboru jako celku je třeba dostatečně rozvinuté vědní infrastruktury, akademických sítí, které nejsou pouhým mimikry, a především kritického množství kvalitních výzkumníků. Pokud se v současných českých podmínkách nějaký (potenciální) mistr nebo mistryně objeví, odchází do zahraničí anebo zůstává osamělou figurou, která jen výjimečně vytvoří samostatnou teoretickou školu, protože absentuje masa kvalitních výzkumníků a výzkumnice, kteří by s ní(m) mohli polemizovat, anebo ji/jej naopak následovat. Snad ještě výraznější negativní dopad má na místní výzkum socioekonomická situace – kombinace ekonomických faktorů, navíc posílená rostoucím důrazem na průmyslový výzkum a s ním propojené oslabování společenských věd. Pokud nebudou pracovní podmínky pro výzkum mezinárodních vztahů alespoň částečně srovnatelné s podmínkami v jádru disciplíny, nelze očekávat, že výzkumníci s několika úvazky a povinností učit několik kurzů týdně budou publikovat stejné množství srovnatelně kvalitních studií jako jejich západní kolegové. Podobně i veřejné angažmá, vliv na politiku i schopnost zapojovat se do diskuse o aktuálních společenských otázkách je často omezena množstvím povinností, které na sebe výzkumníci (zejména) z finančních důvodů nakládají.

Je třeba překonat v českém prostředí hluboce zakořeněnou představu, snad spojenou s narativem postkomunistické tranzice, že (akademický) úspěch je výhradně individuální otázkou, která nemá vztah k sociokulturním i materiálním strukturám, do nichž je výzkumník či výzkumnice vržen(a). Kdo jiný než výzkumníci mezinárodních vztahů byl si měl uvědomovat, že ve společenských vědách platí analogická pravidla, analogické asymetrie a analogická nerovnost, jaké známe ze světové politiky. Kvalita výzkumu je neodmyslitelně propojena s podmínkami, v nichž výzkum probíhá. Úsilí o narovnání asymetrií a strukturálních znevýhodnění českého oboru i jeho členů a členek proto není jenom lacinou ideologickou pozicí nebo útekem od předmětu studia, ale zcela neopominutelným příspěvkem ke kvalitnímu výzkumu, bez něhož si opravdový vědecký pokrok nelze představit.

¹ Drulák se sice v úvodu brání představě, že jeho text vychází z linearity vědeckého pokroku, a tvrdí, že se jedná o modely, které se mohou „vyskytovat současně“ (Drulák 2001: 5). Ve skutečnosti ovšem v celém textu pracuje s těmito modely jako s vývojovými stupni, hovoří o nich jako o „fázích“ (Tamtéž: 6 aj.), přechod od první k druhé označuje za „přirozený“ vývoj oboru (Tamtéž: 6) atp.

² Například Drulákova bourdieuvská analýza oboru mezinárodních vztahů v ČR explicitně konstatuje, že akademický kapitál, který zkoumá, je vždy „národní, tj. za hranicemi státu ztrácí svůj význam“ (Drulák 2007: 71). Ačkoliv sám Bourdieu akademický kapitál chápe také jako národní, je Drulákův důraz na národní charakter akademického kapitálu při výzkumu mezinárodních vztahů jen těžko obhajitelný. V disciplíně mezinárodních

vztahů je mezinárodní aspekt akademického kapitálu zcela neoddiskutovatelný, a budovat domácí akademický kapitál bez jeho mezinárodního rozměru je čím dál obtížnější (viz například požadavky na doložení tohoto kapitálu ve jmenovacích řízeních). Součástí mezinárodního akademického kapitálu je členství v prestižních mezinárodních asociacích či jejich řídicích orgánech (ISA, IPSA, ECPR atd.) či získávání funkcí v programových výborech klíčových výročních konferencí, nominace do poradních a expertních orgánů institucí EU apod.

³ Paradoxní je, že i práce, které si kladou za cíl rozkrýt závislost výzkumných periferií na centru, nakonec žádné postkoloniální koncepty nepoužívají (srovnej naprostou většinu příspěvků v *International Relations Scholarship Around the World*; viz Tickner – Wæver 2009). Výjimku v českém prostředí představuje několik odstavců v textu Ondřeje Slačálka, který se zabývá postkoloniálními charakteristikami oboru mezinárodních vztahů ve své polemice s Petrem Drulákem (Slačálek 2009: 145).

⁴ Tyto aktéry, kteří jsou pro pochopení závislosti (semi)periferie na jádru i pro fungování mimikry mimořádně důležití, označuje Fanon jako navrátilce, kteří „tam byli“ a kterým je mimikry obzvlášť vlastní (Fanon 2008).

⁵ Není náhoda, že zatímco v době, kdy musel obor mezinárodních vztahů bojovat o uznání své nezávislosti na politologii, byl důraz kladen na teoreticky fundované studie, čímž se bádání v oblasti mezinárodních vztahů jasně od politologického výzkumu odlišovalo. Dnes, kdy je autonomie oboru dostatečně zřejmá a kdy i z hlediska zájmu studentů o obor na všech českých univerzitních pracovištích zastiňují mezinárodní vztahy politologii, se náhle jedná o kvalitní metodologii, tedy o stejný princip, který jako disciplinační nástroj a bariéru vstupu do oboru používala politologie již od počátku devadesátých let.

⁶ Pokusy legitimizovat autonomii politické vědy prostřednictvím jejího vědeckého statusu se v českém oboru mezinárodních vztahů objevily již v šedesátých letech (srovnej například Kotyk 1967, 1968), kdy se odkazy na vědecko-technickou revoluci výzkumníci snažili obhájit nezávislosti vědeckého poznání na převládajícím politickém diskurzu.

⁷ Připomeňme také fakt, že za excelentní výsledky jsou považovány publikace v časopisech s impakt faktorem podle kategorizace soukromé společnosti Thomson Reuters, která má historické kořeny především v USA, Kanadě a ve Spojeném království. Není proto divu, že v seznamu impaktovaných časopisů absentuje řada kvalitních časopisů, které vycházejí v jiných jazycích než v angličtině. Například z českých časopisů v oblasti politikologie a mezinárodních vztahů není v databázi ISI ani jeden.

Literatura

- Acharya, Amitav – Buzan, Barry (2007): Why is there no non-Western international relations theory? An introduction. *International Relations of the Asia-Pacific*, Vol. 7, No. 3, s. 287–312.
- Acharya, Amitav – Buzan, Barry (eds., 2010): *Non-Western International Relations Theory: Perspectives on and beyond Asia*. UK: Taylor & Francis e-Library.
- Aydinli, Ersel – Mathews, Julie (2000): Are the Core and Periphery Irreconcilable? The Curious World of Publishing in Contemporary International Relations. *International Studies Perspectives*, Vol. 1, No. 3, s. 289–303
- Barša, Pavel (2009): Strategie marketingu, nikoliv rozvoje. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 3, s. 110–114.
- Bhabha, Homi K. (ed., 1990): *Nation and Narration*. London – New York: Routledge.
- Bhabha, Homi K. (1994): Of mimicry and man: The ambivalence of colonial discourse. In: Bhabha, Homi K.: *The Location of Culture*. London – New York: Routledge, s. 85–92.
- Bhabha, Homi K. (2006): Cultural Diversity and Cultural Differences. In: Ashcroft, Bill – Griffiths, Gareth – Tiffin, Helen (eds.): *The Post-Colonial Studies Reader*. New York: Routledge, s. 155–57.
- Bilgin, Pinar (2008): Thinking Past ‘Western IR’? *Third World Quarterly*, Vol. 29, No. 1, s. 5–23.
- Drulák, Petr (2001): Mezinárodní vztahy – časopis a disciplína. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 36, No. 1, s. 5–7.
- Drulák, Petr (2002): Záblesk v totalitní temnotě – pokus o výzkum mezinárodních vztahů v období reformního komunismu. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 37, No. 1, s. 40–57.
- Drulák, Petr (2007): Zamyšlení nad českým oborem mezinárodních vztahů: Pokus o bourdieuvský pohled. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 42, No. 3, s. 69–79.
- Drulák, Petr (2009): Přestaňme dohánět, začněme tvořit! Budoucnost českého oboru mezinárodních vztahů. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 3, s. 95–109.
- Fanon, Frantz (2008): *Black Skin, White Masks*. Translated by Richard Philcox. New York: Grove Press.
- Gamal, Ahmed (2011): Rewriting Strategies in Tariq Ali’s Postcolonial: Metafiction. *Postcolonial Text*, Vol. 6, No. 4, <<http://postcolonial.org/index.php/pct/article/viewFile/1243/1266>>.
- Hagmann, Jonas (2010): Arlene Tickner & Ole Wæver (eds.) 2009 *International Relations Scholarship Around the World* [Book Review]. *Journal of Peace Research*, Vol. 47, No. 5, s. 665–666.
- Hoffmann, Stanley (1977): An American Social Science: International Relations. *Daedalus*, Vol. 106, No. 3, s. 41–60.
- Holsti, Kalevi J. (1985): *The Dividing Discipline: Hegemony and Diversity in International Theory*. Boston: Allen and Unwin.
- Holzer, Jan – Chytilík, Roman – Pšejka, Pavel – Šindelář, Michal (2009a): Kým a kde se produkuje česká politická věda: Personálně-institucionální analýza publikací v českých recenzovaných politologických časopisech. *Středoevropské politické studie*, Vol. 11, No. 2–3, s. 107–132.
- Holzer, Jan – Chytilík, Roman – Pšejka, Pavel – Šindelář, Michal (2009b): O pravidlech polemiky, politické vědě a apriorních představách. *Středoevropské politické studie*, Vol. 11, No. 4, s. 338–342.

- Hořejší, Václav (2012): Hodnocení vědy: Proč „kafemlejnek“ nemele, jak by měl. *Česká pozice* 31. 8. 2012, <http://ceskapozice.lidovky.cz/hodnoceni-vedy-proc-kafemlejnek-nemele-jak-by-mel-f66-/forum.aspx?c=A120828_135843_pozice_75948>.
- Hořejší, Václav (2013): Kafemlejnek – mea culpa? *Akademický bulletin*, 13. 4. 2013, <<http://abicko.avcr.cz/2013/04/14/>>.
- Chase-Dunn, Christopher K. (1998): *Global Formation: Structures of the World-Economy*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Jones, Christopher S. (2003): Locating the “I” in “IR” – Dislocating Euro-American Theories. *Global Society*, Vol. 17, No. 2, s. 107–110.
- Jordan, Richard – Maliniak, Daniel – Oakes, Amy – Peterson, Susan – Tierney, Michael J. (2009): *One Discipline or Many? TRIP Survey of International Relations Faculty in Ten Countries*. Williamsburg, Virginia: The College of William and Mary, <http://www.wm.edu/offices/itpir/_documents/trip/final_trip_report_2009.pdf>.
- Kotyk, Václav (1967): Historiografie a mezinárodní vztahy. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 2, No. 2, s. 49–53, <<https://mv.iir.cz/article/view/504>>.
- Kotyk, Václav (1968): Demokratizace a československá zahraniční politika. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 3, No. 2, s. 3–11, <<https://mv.iir.cz/article/view/562>>.
- Kouba, Karel (2011): Publikační výsledky českých kateder politikologie a mezinárodních vztahů a jejich výzkumníků v citačních databázích (1990–2010). *Politologický časopis – Czech Journal of Political Science*, Vol. 18, No. 4, s. 354–378.
- Morozov, Viatcheslav (2015): *Russia's Postcolonial Identity: A Subaltern Empire in a Eurocentric World*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Nagy-Zekmi, Silvia (2003): Images of Sheherazade [1]: Representations of the Postcolonial Female Subject. *Journal of Gender Studies*, Vol. 12, No. 4, s. 171–180.
- Nayak, Meghana – Selbin, Eric (2011): *Decentering International Relations*. New York – London: Zed Books, s. 1–20.
- Neuman, Stephanie G. (1998): International Relations Theory and the Third World: An Oxymoron? In: Neuman, Stephanie G. (ed.): *International Relations Theory and the Third World*. London: Macmillan Press LTD, s. 1–29.
- Ozkan, Mehmet (2013): Arlene B. Tickner and David L. Blaney (Eds), Thinking International Relations Differently [Book Review]. *Insight Turkey*, Vol. 15, No. 1, <<http://www.insightturkey.com/thinking-international-relations-differently/book-reviews/257>>.
- Puchala J., Donald (1997): Some Non-Western Perspectives on International Relations. *Journal of Peace Research*, Vol. 34, No. 2, s. 129–134.
- Ritzer, George (ed., 2004): *Encyclopedia of Social Theory*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.
- Said, Edward (1978): *Orientalism*. New York: Pantheon Books.
- Saxonberg, Steven – Braun, Mats (2009): Více neznamená vždy lépe: Odpověď na článek „Kým a kde se produkuje česká politická věda“. *Středoevropské politické studie*, Vol. 11, No. 4, s. 329–337.
- Shilliam, Robbie (2011): The perilous but unavoidable terrain of the non-West. In: Shilliam, Robbie (ed.): *International Relations and Non-Western Thought*. London; New York: Routledge, s. 12–26.
- Singh, Amardeep (2009): Mimicry and Hybridity in Plain English. 8. 5. 2009, *Lehigh University Blog*, <<http://www.lehigh.edu/~amsp/2009/05/mimicry-and-hybridity-in-plain-english.html>>.
- Slačálek, Ondřej (2009): Pokus o národní obrození. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 3, s. 138–147.
- Stöckelová, Tereza (2012): *Nebezpečné známosti: O vztahu sociálních věd a společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Tickner, Arlene B. – Blaney, David L. (eds., 2012): *Thinking International Relations Differently (Worlding Beyond the West)*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Tickner, Arlene B. – Wæver, Ole (eds., 2009): *International Relations Scholarship Around the World*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Wallerstein, Immanuel (1974): *The Modern World-System, vol. I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York – London: Academic Press.
- Wallerstein, Immanuel (1979): *The Capitalist World-Economy: Essays*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wight, Colin – Hansen, Lene – Dunne, Tim (eds., 2013): The End of International Relations Theory? *European Journal of International Relations*, Vol. 19, No. 3, s. 405–425.
- Yazdihaj, Haj (2010): Conceptualizing Hybridity: Deconstructing Boundaries through the Hybrid. *Formations*, Vol. 1, No. 1, s. 31–38.

Dokumenty

- Vláda České republiky (2004): Usnesení vlády ze dne 23. června 2004 č. 644 k hodnocení výzkumu a vývoje a jeho výsledků. Praha: Úřad vlády ČR, <<http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=18748>>.

Poznámka

Dík patří oběma, překvapivě konstruktivním anonymním oponentům a také Janku Růžičkovi, protože naše diskuse vedly k vyostření mého již tak značně radikálního argumentu.